

Firstborn Focus

פרשת בא תשעט

EXODUS

PARASHAS BO

13 / 1-16

¹ HASHEM spoke to Moses, saying, ² "Sanctify to Me every firstborn, the first issue of every womb among the Children of Israel, of man and beast, is Mine."

³ Moses said to the people, "Remember this day on which you departed from Egypt,

from the house of bondage, for with a strong hand God removed you from here, and therefore chametz may not be eaten. ⁴ Today you are leaving, in the month of springtime. ⁵ And it shall come to pass when HASHEM shall bring you to the land of the Canaanite, the Hittite, the Emorite, the Hivvite, and the Jebusite, which He swore to your forefathers to give you — a land flowing with milk and honey — you shall perform this service in this month. ⁶ For a seven-day period shall you eat matzos, and on the seventh day there shall be a festival to HASHEM. ⁷ Matzos shall be eaten throughout the seven-day period; no chametz may be seen in your possession, nor may leaven be seen in your possession in all your borders. ⁸ And you shall tell your son on that day, saying, "It is because of this that HASHEM acted on my behalf when I left Egypt." ⁹ And it shall be for you a sign on your arm and a reminder between your eyes — so that HASHEM's Torah may be in your mouth — for with a strong hand HASHEM removed you from Egypt. ¹⁰ You shall observe this decree at its designated time from year to year.

¹¹ "It shall come to pass, when HASHEM will bring you to the land of the Canaanites, as He swore to you and your forefathers, and He will have given it to you; ¹² then you shall set apart every first issue of the womb to HASHEM, and of every first issue that is dropped by livestock that belongs

to you, the males are HASHEM's. ¹³ Every first issue donkey, you shall redeem with a lamb or kid; if you do not redeem it, you shall axe the back of its neck. And you shall redeem every human firstborn among your sons. ¹⁴ And it shall be when your son will ask you at some future time, "What is this?" you shall say to him, "With a strong hand HASHEM removed us from Egypt from the house of bondage. ¹⁵ And it happened when Pharaoh stubbornly refused to send us out, that HASHEM killed all the firstborn in the land of Egypt, from the firstborn of man to the firstborn of beast. Therefore I offer to HASHEM all male first issue of the womb, and I shall redeem all the firstborn of my sons. ¹⁶ And it shall be a sign upon your arm, and an ornament between your eyes, for with a strong hand HASHEM removed us from Egypt."

3

120

Shem MiShmuel

Let us look closely at the order of the end of the *sidrah*, which we will find quite revealing. Chapter 13 of Shemos commences with the familiar verse:

Sanctify every firstborn to me; the opening of every womb among the Children of Yisrael, of man and beast, is Mine.

(Shemos 13:2)

✦ We would naturally expect that the laws of *bechoros* (firstborn) would then follow before any other material was introduced. But this is not the case; instead, the verses continue with a plethora of other laws:

~ After this, the verses eventually return to the subject of *bechoros*. Why do the mitzvos of Pesach and tefillin interpose here? There must be some reason why Moshe presented the mitzvos in this apparently haphazard fashion. One approach to issues like this is that of the Ramban, who claims that the Torah does not record every detail of every speech made by God to Moshe or by Moshe to Pharaoh or the people. It is unnecessary, as we know that Moshe directly relayed the words of God to them. ¹ This only applies, however, when there appear to be gaps in the text — we can then assume that the speech given by Moshe to the people was identical to one which, while unrecorded by the Torah, was relayed to him by God. Here, the remaining details of *bechoros* are present, but apparently in the incorrect order.

2a Artscroll - chumash

two passages, both of which refer to the holiness of the firstborn and the obligation to teach future generations about the miracles of the Exodus. Also, both passages conclude with the commandment of tefillin, and are therefore included among the four Scriptural passages that are contained in the compartments of tefillin. The salvation of the Jewish firstborn from the plague is what consecrated them to God; by extending His protection over them, God "acquired" them, as it were. This sanctity was in addition to the previously existing rule that the sacrificial service was performed by the firstborn, and, as the story of Jacob and Esau demonstrates, the firstborn was the one who was expected to receive the blessings and responsibilities of spiritual service. While the tenth plague accorded a special status to the firstborn, the entire sequence of miracles placed an obligation on the entire nation to dedicate itself to God — in deed, as symbolized by the tefillin on the arm, and in intellect, as symbolized by the tefillin on the head.

2c

Ramban explains the latter opinion. Although the commandment to *redeem* the firstborn would not go into effect as yet, the Jewish firstborn whom God spared during the Plague of the Firstborn had a special responsibility to dedicate themselves to God's service. This status remained in effect until that responsibility was transferred to the Levites (Numbers 3:46).

4 R. Fried on The Pascha

One of the rules of *pidyon haben* is that only the natural firstborn of the mother is sanctified as a *bechor*, a holy firstborn. If the child is the first for the father but not for the mother, or if he is delivered by caesarean section, he is not a *bechor*.

Let us think for a moment. What is the reason for the *mitzvah* of *bechor*? It reminds us that Hashem skipped over

the Jewish firstborn while He was slaying the Egyptian firstborn. Now, the Talmud tells us specifically that Hashem slew all the firstborn of Egypt, both the firstborn for the mother and the firstborn for the father or any other way they can be construed as a firstborn. If so, shouldn't the *mitzvah* of *bechor* also extend to both the firstborn for the mother and the firstborn for the father?

5

בכל פדיון הבן עולה השאלה מה היא הייחודיות של הבכור?

מהי מעלתם של בכורי

ישראל, ומדוע יש להם קדושה שהם צריכים לעבור בגללה פדיון הבן?

The Last Plague: Sanctifying the First

My holy grandfather, the Rebbe of Kotzk, explained that each of the plagues had a special effect on Yisrael. Just as the Egyptians were punished with frogs, lice, etc., so too did Yisrael receive comparable spiritual gifts. As the Egyptians were lowered, Yisrael were raised in a corresponding manner. This means that as the Egyptians received their last and harshest punishment, the annihilation of their firstborn, Yisrael gained a great and commensurate gift — an injection of *kedushah* (holiness) into their firstborn. As the first fruit of Egypt, their firstborn, lay in their death throes, the Jewish world received a great measure of permanent sanctity to all aspects of firstness. This means that not only did the firstborn *children* become sanctified, but also *every other* manifestation of firstness.

Thus Pesach, the first of all the festivals in the cycle, received a special measure of spirituality. Likewise, Eretz Yisrael and the Beis HaMikdash, the primary spots on earth, gained special sanctity, as did the primary elements of the intellect and emotions in man, which are the first powers of the soul.

This "sanctification of firsts" is actually the theme of the last part of the *sidrah* which we are trying to analyze. As always, there are three distinct aspects of this firstness — in space, in time, and in the soul of mankind — which are the primary arenas of human experience. Each of these is discussed by the verses following the introduction of the laws of *bechoros*:

And it shall be, when God will bring you to the land...which He swore to you and your forefathers to give to you...

(Ibid., 5)

This refers to Eretz Yisrael. We have already seen above that the verses discuss Pesach, the first festival, whose principal focus is in the Beis HaMikdash, the primary spot in Eretz Yisrael. These are the expressions of firstness in time and space. Finally, the mitzvah of tefillin represents the dedication of the primary forces of the mind and emotions (heart) to God and His rule, which are the expressions of firstness in mankind. The tefillin are placed on the bicep, opposite the heart, "tying" the powers of the emotions to the Torah. The head tefillin is placed slightly above the hairline, between the eyes, to represent the fact that control over the intellect is dependent on control

over one's faculty of sight.¹

We can see that the end of the *sidrah* is dealing not specifically with the sanctification of the *bechor*, but with the entire realm of firsts. Each of these firsts finds its *kedushah* originating from the destruction of the firstborn of Egypt. We thus find that the verses describe the fact that even firsts outside the person, such as Eretz Yisrael and the Beis HaMikdash, are sanctified, as are one's material possessions. This is expressed by the laws of the firstborn animals and, of course, by the human firstborn.

88

Understanding the Order

This should help us to understand the precise order of the verses with which we began. Pesach, whose laws are primarily ones dealing with consumption — one may eat matzah but not *chametz* — sanctifies the body. The hand tefillin sanctify the emotional soul which, symbolically at least, finds its repose in the heart, whereas the head tefillin ennobles the mind, which reposes in the brain, on which they are placed.

So we see here sanctification of body, emotions, and intellect, the totality of human endeavors. Each of these finds a correspondence in the verses. The rule of the firstborn of the *tamei* animal² relates to the sanctification of the body. The body and the donkey (representing man's material possessions) are the least spiritually inclined aspects of human life. The firstborn of kosher animals, which could be offered in the Beis HaMikdash stem from the holiness of the emotional soul. It is the soul of the animal which in some way is sacrificed as an atonement for the soul of the sinner who brings an offering. The final, and highest, level is the firstborn human child, who is imbued from birth with a special sanctity. This corresponds to the intellect, as the first child is a kind of conduit, enabling the father to pass his intellectual

powers to all of his children.¹

We now understand the order in the verses. In one paragraph, after a general introduction about *bechor*, we learn of Pesach and tefillin, both arm and head. These are the primary firsts as we discussed. The second paragraph contains the corresponding mitzvos — firstborn *tamei* animal, then firstborn kosher animal, and finally firstborn human child. The first set are the primary elements in the body, emotions, and intellect; and they are the causative factors for the second, secondary set which are also in this ascending order. We have thus discovered that Moshe Rabbeinu, unsurprisingly, recorded the verses in a very precise order to convey a specific meaning. All we had to do was discover it.

שיחה א. גודל קדושת ה"ראשית", מעלתו וסגולתו
 מ' חו' כ"ג - 3 - 2 - 1 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - 9 - 10 - 11

וכחשלמה לזה יש להוסיף דממעם זה קבעו האוה"ע - בני עשו, את יום אדם בכל יום ראשון בשבת, כי רצו שראשית של השבוע יהיה שלהם, אך הם לא ידעו שבשבת היום הולך אחר הלילה, והתחלת יום ראשון מתחיל כבר מלילה שלפניו - שישאל מקדשין אותה בתוספת שבת קודש, שמוסיפין מחול על הקדש יש בו כחו של יוסף הצדיק הנכבד כח הראשית של עשו, בית יוסף להבה ובית עשו לקש, ועי"ז נרחה כל כח הראשית של עשו, (ועיין עוד פסחים ה. רבבה המצות שכתוב בהן "ראשון" זוכים להכרית ודעו של עשו שנקראו ראשון עי"ש).

המתחזק בראשית העבודה, מכניע היצ"ד תחתיו
 וצדיקי הדורות ז"ע גילו לנו נפלאות על כח זה של ראשית, אך שככל מצוה ומצוה ויבכל עבודה פרטית של כל ידורי, אם יתחזק ויראמץ בראשית והתחלת המצוה, התחלת סדר הלימוד, וסדר התפילה, ואכילה, וכדומה בשאר עבודות, שהראשית יהיה בכל התוקף והעז, יתמשך קדושת הראשית על כל המשך המצוה וינצל מכל מיני הפרעות ומלחמת היצר שיכולים להתעורר במשך הסדר, הן בחשק התורה, הן בהתמדה, הן בהפרעות משאר אנשים, והן בכונת התפילה, ובעומק הלב, כל נסיונות אלו יהיו במלים ומבטלים אם רק יעמוד חזק שראשית התחלת הסדר יהיה כתיקונו, וכה אמר הר"ק ר' חיים וויטאל ז"ע עה"פ (בראשית ג, מז) הוא יעזוב ראש ואתה תשופנו עקב, שהקב"ה אמר לנחש הקדמוני, שהאדם יהיה כבדו לשלוש עליו ולכבשו לגמרי אם רק יתחזק בראשית ובתחלת העבודה, וזהו הוא יושף - ראש, אבל "אתה תשופנו" שהנחש יהיה כבד לשלוש על האדם ולהפילו, כשהאדם יהיה בבחי' "עקב" דהיינו כשכל כחו והתאמצותו יהיה רק בסוף כי אז כבר כבול הוא ביד היצ"ד ח"ו.

ובזה פירש הר"ק מוואהלין ז"ע מאמר חז"ל (מכילתא שמות יב, ה) "כל התחלת קשות" פירוש שכל התחלה צריך להיות קשה כבול וחזק מאד בכל כחו ונבורתו, ועי"ז יזכה ל"מבאן ואיך יערב לכם" בלי שום הפרעות מוציאי לכל אורך הדרך (עיין ישא ברכה ר"פ במדבר), משא"כ אם כבר בהתחלת המצוה האדם מתרפה בעבודתו ואין לו את כח הראשית, אז כל הרכיבים בחוקת סכנה מיצרו הרע, ובפירושו של הבני יששכר בספרו דרך פקודיך (מ"ע י"ח חלק המחשבה) עה"פ (תהלים לו, ה) יתייצב על דרך לא טוב רע לא ימאס, דאם מתייצב בתחילת הדרך באופן לא טוב, או כבר רע לא ימאס והבן.

(Tishrei 3, 5). He explains why HKB"H commanded us to blow a shofar on Rosh HaShanah emitting only sounds but without actual speech. He refers to the Gemara's question (R.H. 32a): How can we claim that HKB"H created the world with "ten utterances"? For, if we review the narrative describing the creation, the term "He said" or "He uttered"—only appears nine times. The Gemara answers: בדבר בראשית נמי מאמר הוא דכתיב (תהלים לג-ו) "ה' שמים נעשו"—the word בראשית also constitutes an utterance, as indicated by the passuk (Tehillim 33, 6): "With the word of Hashem the heavens were made."

In Likutim Yikarim (124), he brings in the name of the holy Maggid, Rabbi Dov Ber of Mezritsch, zy"a, the following question: Seeing as the first passuk: "בראשית ברא אלקים" is also considered an utterance, why then is the term "ויאמר" not employed? He explains that an utterance is formed by the combination of words emanating from the twenty-two letters of the Torah, handed down by HKB"H, the Creator of the Universe. First, it was necessary for HKB"H to create the twenty-two letters of the Torah; only then was it possible to combine them to form utterances with which to create the universe.

16 The Maggid of Mezritsch teaches us a tremendous chiddush. With the first utterance of "בראשית", the twenty-two letters of the Torah were created and assigned. This then is the interpretation of the passuk: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ". The words "ה' שמים" allude to the twenty-two letters of the Torah—beginning with א and ending with ת (forming the word א"ת)—with which the heavens were created; and the twenty-two letters from א to ת (א"ת) with which the earth was created. This explains why the term "ויאמר" does not appear in the first utterance; because the letters necessary to formulate a proper utterance were not yet created. Nonetheless, "בראשית" is also an utterance, seeing as it resulted in the creation of the letters of the alphabet.

Now, we have already presented Rashi's comment: "בראשית ברא, בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבותיה". Accordingly, the Bnei Yissaschar explains that this is why HKB"H commanded us to sound the shofar without the articulation of letters. With this act we recall and experience the first utterance—"בראשית"—which occurred before the letters of the alphabet were created. That utterance conveys the vital message that HKB"H created the world for the sake of the Torah and for the sake of Yisrael. This is vital on Rosh HaShanah to promote the great merit of Yisrael in order to acquit them on the Day of Judgment. This concludes his remarks.

After Makkas Bechoros, Hashem commanded Bnei Yisrael regarding their firstborn: "Sanctify for Me every firstborn of Bnei Yisrael, of man and animal, they are Mine." Rashi explains that the firstborn "belonged" to Hashem because He acquired them when he smote the Egyptian firstborn. What does the killing of the firstborn Egyptians have to do with the Jews and their firstborn sons? In truth, it has everything to do with the Jews. The Novoradokers would say that when a person reads an obituary in the paper, he tends to think that there is a group of "people who die," but he is in no way connected to them; it is simply a quirk that they pass away, and he himself is not destined for such a fate. It does not dawn upon him that indeed, it has much to do with him, for he is destined to join that group sometime in the future.

והקשה הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, למה לא קדשו גם את הבכורים מאב ורק "פטר רחם" נתקדש, והרי הנס היה גם על הבכורים מאב, כי אפילו לא היה בבית בכור מאם, איך הגדול בבית מת וכמו שפרשיי (שמות יב,ל). וא"כ מהרואי היה לקדש גם את הבכורים מאב.

* ותירץ הגרע"א זי"ע [ואנו נוסיף נוסף] בהקדם שתי קושיות שיש להקשות בענין זה. הראשונה, כיון שהקב"ה בכבודו ובעצמו ירד למצרים וכמו שכתוב "אני ולא מלאך אני ולא שרף וכו'", א"כ לא היה מקום לצוות על נתינת הרם על המשקוף ועל המזוזה. שניה, למה לא היו רשאים לצאת מפתח ביתם מטעם שכיון שניתן רשות למשחית להשחית אינו מבחין בין טוב לרע, והלא הקב"ה בכבודו ובעצמו היה, והוא יודע להבחין?

* צריך לומר שהיו כאן שתי שליחויות, הראשונה - השליחות של הקב"ה בעצמו, אותה בחינה של "אני ולא מלאך, אני ולא שרף", זאת משום שהיה צריך

להבחין מי הוא בכור מאב. דבשלמא בכור מאם קל לדעת, אבל בכור מאב רק הקב"ה יכול לקבוע מי הוא הבכור מאב, ולכן היה צורך בשליחות המקום ולא ע"י שליח ולא ע"י אחר שכל אלה לא היו יודעים להבחין בין מי שבכור לאביו לבין מי שאינו בכור לאביו. נמצא שבשליחות זו לא נעשה נס, שהרי זהו כוחו ונבורתו מלא עולם, והוא שאמר כי פלתי בכור לאביו המצרי ואף הוא יהיה בין המוכים במכת בכורות ואילו בכורי ישראל לא יהיו בין המוכים. השליחות השנייה היתה ע"י מלאך, והוא היה אמור להעיד על הבכור מאם שהוא דבר הניכר ומבורר לכול, ועל זה נאמר כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין טוב לרע, ועל כן לא היו רשאים לצאת מפתח ביתם עד בקר. נמצא שהנס היה רק אצל הבכורים מאם, לפי שניתן רשות למשחית ואינו מבחין, ואע"פ כן ניצלו בכורי ישראל מן המכה, אותם בכורים שהם "פטר רחם", ולכן רק בפטר רחם תלה רחמנא, כי רק באלה היה הנס וכמו שנתבאר.

18 ונראה ליישב בזה קושיא עליה עמדנו כבר בספרינו "אלה הדברים" עה"ת (ח"א מאמר קח) דהנה מהוד נאמר: "ויציאנו ה' ממצרים לא ע"י מלאך וגו'", ומאידך מקרא מפורש בפרשת חוקת (במדבר כטז): "וישלח מלאך ויציאנו ממצרים". ושם כתבנו לבאר שגאולת הגוף היתה ע"י שליח וכמו שפרשיי שם "וישלח מלאך - זה משה", אבל גאולת הנפש היתה ע"י הקב"ה בעצמו שנגלה עליהם וגאלם, כי גילוי האלוקות אפשרי רק ע"י הקב"ה בעצמו וכמו שנאמר בתהילים (פא,יא) "אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים" יעו"ש.

אלם לפי מה שנתבאר הענין מבורר היטב, דבאמת היתה שליחות המקום ברוך הוא כדי לאבחן מי הוא בכור מאב שאצל מצרים נכלל במכה ואצל ישראל ניצל, וזה היה אפשרי רק ע"י שליחותו של מקום. אבל היתה גם שליחות של מלאך, ומאחר המלאך אינו יודע להבחין בין טוב לרע, והיה עלול להיות סכנה גם לבכורי ישראל מן האם, והיה הנס ולא נכללו באותה מכה, ועל כן רק בכורים שהם "פטר רחם" נתקדשו ונתחייבו בפדיון הבן.

*The Baal Shem Tov would say that the world is like a mirror: Everything a person sees has something to do with him. If Heaven ordained that he perceive certain things, then they must be in some way connected to him: Like everything else, the smiting of the Egyptian firstborn was a lesson for all those who witnessed the phenomenon. Hashem was revealing to Bnei Yisrael that He acquired all the firstborn, and He specifically chose to kill the Egyptian ones and spare the Jewish ones. Therefore, Bnei Yisrael were commanded to heed the lesson and be mekadeish their firstborn sons.

* What is kedushah? Kedushah is the ability to take that which one perceives and make it pertinent to himself. Rashi on the pasuk: For you are a holy people to Hashem (Devarim 14:21), cites the Sifrei, which explains the pasuk as a directive: "Make yourself holy with regard to those things that are permissible to you. If others prohibit something, you should not permit it in front of them." From the fact that the Sifrei defines such conduct as kedushah, it is clear that it is not merely an act of consideration for the feelings of others. Rather, the Torah is instructing us to take heed of what we see around us. If you find yourself among people who are more meticulous in a specific area, you should try to emulate their deeds for at least as long as you are in their company.

* We may have graduated from school, but we are always under Hashem's tutelage. He is constantly instructing us, by way of the numerous occurrences that we witness throughout the day.

"We might have graduated from school, but we are always under Hashem's tutelage."

Let us not fall asleep during His class. There is so much that we could learn and accomplish if

we would apply to ourselves that which we perceive. If we witness someone's mistake, we should realize that we, too, are susceptible to such behavior, and we should take the necessary precautions to prevent ourselves from wavering in that area. If we happen to hear about a person who is looking for his *bashert*, it might be a heavenly message that we have the ability to help them. An awareness of this concept allows one to look through the windows in his life and see a reflection of himself.

(Shiurei Chumash, Parashas Bo 13:2)

24 Re Frank on The Parsha

THE LAST AND MOST SPECTACULAR OF THE PLAGUES was *makas bechoros*, during which Hashem skipped over every Jewish firstborn and slew every Egyptian firstborn. Because of this miracle, the firstborn of the Jewish people, human and animal, are forever sanctified. Originally, the firstborn were to be the priests who performed the holy service in the *Beis Hamikdash*, but they lost this privilege when they sinned with the Golden Calf. Nonetheless, despite their fall from grace, the firstborn still remained sanctified regarding *pidyon haben*, firstborn animals and other observances.

* Rav Simchah Zissel, the Alter of Kelm, once wrote a letter to Baron Rothschild, praising him for his exertions on behalf of the Jewish people. In this letter, Rav Simchah Zissel raises an interesting question. What did the Jewish firstborn do in Egypt to earn this high level of sanctification? True, they were involved in a great *kiddush Hashem*, but did they do anything

at all to make it happen? They contributed nothing to their rescue during the plague. They also had nothing to do with their being born first. Everything happened without their involvement and assistance. Their role was absolutely passive.

* Clearly, even passive participation in a *kiddush Hashem* is a very great thing. A person gains tremendous merit if Hashem chooses him to play a role in a *kiddush Hashem*, even if it is only a passive role.

"If this is the reward for a person who has a passive role in a *kiddush Hashem*," wrote Rav Simchah Zissel, "how can we even begin to imagine the reward of a person that actively makes a *kiddush Hashem*? You, Baron Rothschild, considering who you are and what you have done, have actively and publicly sanctified the Name of Hashem, and there is no limit to the honor, respect and gratitude you have earned."

• This is the lesson we must all draw from the *mitzvah* of *pidyon haben*. If a passive contribution to a *kiddush Hashem* sanctified the firstborn, we can be sure that an active contribution would certainly provide at least such a

נצטוה ממשא לאמר לבנ"י מצות פדיון בכור, והוא אמר להם כמה מצות אחרות ולא דיבר על ענין פדיון הבכור עד פרשה שני, והתחיל בזכירת יצ"מ ובאיסור חמץ ובמצות אכילת מצה ובספור יצ"מ ובמצות תפילין וצריך להבין דלמה הכניס דברים אלו קודם מצות פדיון בכור. והנראה, דידוע דקדושת בכור הוא משום ד'ביום הכותי הקדשתי לי כל בכור' (במדבר ג, יג; ח, יז), והיינו קדושה בלידת בכור מאת ה', אלא דמ"מ צוה עלינו ג"כ להקדישו ולכן דרשו יכול אם לא הקדישו אינו קדוש, ת"ל "לי הוא" מכל מקום.

נמצא דיש כאן שתי קדושות: קדושת מצד ה' דחקק קדושה בתוך כל בכור, וגם קדושה שחובה על האדם להקדישו. והוא יסוד היהדות שרצה משה ללמד לבנ"י, דמוכן דחלית יצ"מ ה' כדי שיוכו עי"ו להגיע לקבלת התורה, והוא שלמד במצות תפילין 'למען תהי' תורת ה' בפיך', והי' יצ"מ הכנה למעמד הר סיני, אלא דיצ"מ ה' מצד ה' יתברך והנחיל קדושה לבני ישראל אף קודם שהיו ראויים לזה מצד עצמם, וע"כ התחיל משה בזכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים, דבאותו היום חקק ה' בכם קדושה והי' צריך לזה חוק יד כי לא הייתם ראויים לה — ולכן לא יאכל חמץ.

23

וראיתי בחת"ס דפירש, דכיון דבשבעות מקריבים שתי הלחם חמץ זה סימן דדוקא כשכבר יש תורה וקדושה אז מותר חמץ, אבל לכם כעת עדיין אין אתם ראויים לקדושה זו, ולכן לא יאכל חמץ אלא מצה; ו'היום אתם יוצאים כחדש האביב' — תחלת בכורי התבואה וזמן מוכשר להתחיל בטהרה ולהגיע לקדושה מצד האדם; ולכן אתם צריכים לעולם לזכור את יום צאתך ממצרים ולספר בו כי זהו רק ההתחלה לבוא ולהגיע לקדושה נוספת; והנה יתקיים על ידי מה שתקשרו תפילין על היד ושל הראש — והיינו קשירה להתקרב לעבודת ה'; והנה כנגד אותו קשר שעשה פרעה לעשות אתכם לעבדים בא קשר התפילין וגם קשירת הציצית להזכיר אתכם להתקשר ולהיות עבדי ה'; ועי"ו תוכלו להגיע 'למען תהי' תורת ה' בפיך' — וישאר חקיקה בתוך לבבכם שאתם עבדי ה', וכזה וזרז משה רבינו את כלל ישראל לזכור לעולם דכל ענין יציאת מצרים הי' צריך חוק יד של הקב"ה כי מצדנו עוד לא היינו ראויים לגאולה, וע"כ הוצרך להתחיל בקדושה הניתן לנו בחסדי ה' כדי שעי"ו נזכה עוד להתקדש ע"י מעשינו, והנה כדיוק ענין קדושת בכור הקדוש מאליו ומ"מ מצוה להקדישו.

25

level of sanctification if not a greater one. And the opportunities are always there for us. We can make a *kiddush Hashem* in the way we conduct our daily lives, the way we walk, the way we talk, the way we negotiate, the way we do business, the way we treat other people, both Jewish and non-Jewish. It is within our power to cause people who observe us to remark (Yoma 86a), "Look at him! Look how beautifully a religious Jew behaves." This is such an easy way to make a *kiddush Hashem*, such an easy way to gain tremendous reward both in this world and the next.

אקוה לקה ס"ב 26

וגדולה מזאת מצאנו. הכתוב אומר: "ויחי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכור אדם עד בכור בהמה, על כן אני זובח לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה." הרי שגם בהמה שלא עשתה ולא כיוונה מאומה, בכ"ז מכיון שגם על ידה נתקדש ש"ש, זכתה להתקדש לה'. כמ"ש בתחילת הפרשה "קדש לי כל בכור פטר רחם וגו' באדם ובבהמה לי הוא".

* מוסיף הרש"י זצ"ל ואומר: "על אחת כמה וכמה אדם שמכוון לקדש שם שמים, וממנו יראו וכן יעשו. ובפרט בידו הזה אשר בעוה"ר "אבדה האמונה ונכרתה מפייהם" (ירמי' ז), פ"י אבדה האמונה — להשתרש בלב, ונכרתה מפייהם — פ"י שגם בפייהם מהשפה ולחוף לא ישמעו ג"כ ש"ש... ובדור הזה, איש רם כמוהו, לפני מלכים יתיצב ומחזיק במעוז הדת ומקדש ש"ש ברחמיא שכרו מרובה ועצום מאד. כענין אמרו (ירושלמי סוף ברכות): "אם ראת דור שמתרפים עצמם מדברי תורה, עמוד והתחוק בו ואתה מקבל שכר כולם." ה' ישמרהו ויברכהו, בזכות שהוא "מקדש שם שמים, אשרי חלקו בזה ובבא"י"

Rashi somewhat softens the question by pointing out that the עֲרַב רֵב, Egyptian proselytes, were the ones who influenced Israel. He stresses these words: אֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל — these are 'your gods...', not 'our gods.' Yet, the question is equally valid as regards the עֲרַב רֵב. Didn't they also witness the miraculous events at the Red Sea and at Mount Sinai? Were they not included in the group about whom it is written, וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת ה' וַיֵּאֱמִינוּ בּוֹ וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ, And the nation feared God, and they believed in God and in Moshe His servant (Shemos 14:31)?

In order to answer this question, we must take a closer look at the statement of Chazal describing the events at the sea: *Even a maidservant was able, at the splitting of the Red Sea, to perceive of the Divine what Yechezkel ben Buzi was unable to grasp.* If indeed a maidservant was capable of such lofty understanding, why is she still referred to as a maidservant and not as a prophetess? The answer is that revelations and unique events on their own do not create prophets. A person may experience a lofty awareness, a lucid perception of the Divine, yet remain the same person. His knowledge and awareness will not necessarily effect any change in his personality whatsoever. The maidservant, after her experience at the sea, retained the same humble stature that she possessed before the event. The genuine prophets, on the other hand, had reached prophecy after a long and arduous process of character development and self-perfection. Prophecy per se was but the climax to their efforts and therefore it became an integral part of their personality.

This was the reason why the עֲרַב רֵב turned so quickly to idolatry. They were essentially idol worshipers who had lived through momentous events. These events, being spontaneous and unique, left no lasting impression. No sooner had the revelation at Sinai spent itself, they reverted back to their idolatrous ways, towing Israel in their wake.

This principle is borne out time and again. As overwhelming and as convincing as a Divine Revelation may be, it will often effect no change whatsoever in the beholder. Only through the laborious process of self-improvement and character development does a person become Godly. And only if the development is the result of toil and labor on one's part, rather than a heavenly gift, can he retain those achievements.

102 □ RABBI FRAND ON THE PARASHAH

The Avnei Shoham offers a solution based on an analogy to the mitzvah of bikurim, the offering of the first fruits. What is the purpose of bringing the first fruits? The Torah tells us (Devarim 8:17-18), "And you may say in your heart, 'My power and the strength of my hand created all this wealth.' Then you shall remember Hashem your Lord, for He is the One that gives you the power to create wealth."

A person can easily fall into the trap of thinking that everything comes to him naturally. He planted the seed. He nurtured it. The tree grew. It gave fruit. It was all natural, with no involvement from Hashem. But when we bring the first fruits to the Beis Hamikdash we are reminded that the most natural process still requires the miraculous intervention of Hashem, that we are always dependent on Divine providence no matter how naturally everything seems to be coming our way.

וכן מצינו במס' נדרים (יב) שכבוד מצוה להקדישו אעפ"י שממילא הוא קדוש אי"כ מה המצוה להקדישו? אלא המצוה הזאת אומרת לנו שלא יסתפק במה שהתורה מקדשתו, אלא צריך להוסיף קדושה מדייליה. וטעם הדבר כדי שלא יהי' להוט כ"כ אחרי ממונו אלא יפריש מנכסיו את הראשון שילד ויתן להקב"ה, כי הדבר הראשון שנולד הוא מתאוה לקחת לעצמו. ולכן צוותה התורה ראשית עריסותיכם וגו', וכן שלש שנים עולה ואח"כ כרם רבעי שיאכל בקדושה, מפני שהראשון עלול לעורר את הטומאה והתאוה, ע"כ ישתדל שתהא בו קדושה יתירה. בזה יתורץ מה שהי' קשה לי אם התורה אמרה שהכבוד הוא קדוש בשביל מה חייבים לפרות את בכור בן אדם, הלא יותר טוב שישאיר בקדושה לעולם? אלא התורה רוצה שהאדם לא יסתפק במה שהתורה מקדשת אותו, אלא הקדושה של התורה תפדה, ואתה תראה שהי' קדושה משלך ועל ידי עמל ויגיעה תגיע

לקדושה, כי מה שמגיעים ע"י עמל ויגיעה זה נשאר אצל האדם. כמו שמצינו שבני ישראל הגיעו למדרגה של נבואה כשיצאו ממצרים, ובכל זאת בכו אח"כ בשביל דברים קטני ערך, כמו קישואים ואבטיחים וכדומה, ולא מצינו על נביאים אחרים שיתגעגעו אחרי דברים קטני ערך. מפני שהנביאים הגיעו למדרגתם ע"י יגיעה ועמל לכן נשארו במדרגתם לעולם, אבל דור המדבר לא הגיע למדרגת הנבואה ע"י עמל ויגיעה, אלא הקב"ה נתנה להם במתנה, כי רצה להכשירם לקבלת התורה, אבל לא נשתנתה הפנימיות שלהם לכן תיכף חסרה הנבואה מהם ככו בשביל חסרון חתיכת בצל. מצאתי קצת כעין זה בס' אור החיים על החומש על הפסוק ומת כל בכור ו"ל: ולא אמר והרגתי כל בכור, שהיות הקב"ה פועל הטוב כידו וכו' וכאמצע דבריו אומר כי באמצעות שאני עובר בתוך מצרים בזה ימות בעצמו כל בכור כנתינת עין של חכמים ברשעים ועושים אותם גל של עצמות כי באמצעות כן יצא מהם החיוניות כמו כן הדבר הזה שיפריד מהם באמצעות העברתו שם כל נשמות הבכורות וכו'. עיין שם כל האריכות.

30

The mitzvah of bechor has a similar message. When we have a firstborn child, we may easily fall into the same trap. When people have all sorts of trouble having a child, they turn to Hashem and plead with him. And when the child is finally born, they know full well that it is a priceless gift from Hashem. But when things go normally, they may not realize that the child is just as great a gift from Hashem. People get married, they have a child, and they think: What could be more normal, more natural? They forget that they owe Hashem an enormous debt of gratitude. This is the role of the mitzvah of bechor. It reminds them that Hashem spread a protective wing over all the firstborn Jewish children in Egypt. Just as those firstborns were a Divine gift to their par-

ents, so are all the firstborns and all other children for all generations.

The Torah, however, chooses to give us this reminder only when everything goes normally and naturally, because that is when we are most likely to forget that we have to thank Hashem. We are less likely to make this mistake when things do not go with the greatest smoothness, and therefore, the Torah does not deem a reminder necessary.

When a child is the firstborn to his mother by natural birth, everything has indeed gone as expected. But when he is the firstborn only to his father and not to his mother, something has obviously gone off the track. The mother may have had a child by a previous marriage that didn't work out. If the child was born by caesarean section, it is also a deviation from the normal and natural. In such cases, we are already painfully aware that our fate is in Hashem's hands, and we don't need the mitzvah of bechor to remind us of it.

לעומת זאת פרשת "והיה כי יביאך" עוסקת בדיון הבכורה לדורות, לאחו שאיכרו הבכורות את עיקר מעלתן בחטא העגל, ושוב אין קדושת הבכורה שי ישראל מתגלה על ידם אלא על ידי עבודת שבט לוי. ומכל מקום נאמרה בהן מצות פדיון בכורות, ואין מצוה זו תוצאה של קדושת הגוף שנתקדשו בה מתחילה שלקדושה זו לא היה פדיון, אלא שמכל מקום היו קנויים לעבודתו של מקו בכעין קדושת דמים על ידי הצלתם ממכת בכורות שבאה כעונש על מצרים וקדושה זו נצטוו להפקיעה על ידי פדיון וכו'. ולכן הזכיר כאן הכתוב בפירו את הריגת הבכורות במצרים, שהיא הסיבה לעצם קדושה זו: "ויהי כי הקשה פרעו לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכור אדם עד בכור בהמה על כן או זוכה לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפרה".

ונראה שבאמת שתי פרשיות אלו משלימות זו את זו, וכל אחת מהן מדגישה צד אחר של מכת בכורות, וביאור הדברים בהקדם מה שמצינו במכת בכורות שתי התראות:

א. בתחילת שליחותו של משה אל פרעה: "ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכורי ישראל ואומר אליך שלח את בני ויעבדני ותמאן לשלחו הנה אנכי הורג את בנך בכורך" (ד, כב-כג).

ב. בהתראה סמוך למכת בכורות [כשאר מכות]: "ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים ומת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה היושב על כסאו וגו' (יא, ד).

ונראה שענין ההתראה הראשונה היא בזה שהקב"ה חפץ בנו כדי שנעבדנו - "שלח את בני ויעבדני", וזהו שהקדים "בני בכורי ישראל", והביא ע"ז רש"י את דברי המדרש: "כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו, כי עם ישראל זכה בעבודת הקרבנות על ידי הבכורה שקנה יעקב מעשו, כמו שפירש רש"י בפרשת תולדות (בראשית כה, לא) על הפסוק "מכרה כיום את בכורתך ליי" - לפי שהעבודה בבכורות, אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה, ואת זה מודיע הקב"ה לפרעה כבר בראשית שליחותו של משה אליו, שכל עיקר רצונו יתברך הוא שישראל בנו בכורו יעבדנו.

והודיעו הקב"ה שאם ימאן לשלח את ישראל אז יהרג את בכורי מצרים, ואולם אין כוונתו לומר לו שהוא עתיד להענישו על מאנו לשלח את ישראל, אלא שהריגת בכורי מצרים היא הדרך והאמצעי להביא לגילוי קדושת הבכורה בישראל.

וכדברי האוה"ח הק' (יא, ה) שכוח הבכורה של מצרים החזיקה בישראל "בני בכורי" בלתי שלחם, כי כל בחינה ובחינה שיש בקדושה יש כנגדה בקליפה, ובחינת בכורה שבקליפה [בכור מצרים] היתה מתאמצת ומתחזקת לאחוז בבחינת הבכורה שבקדושה, עד אשר הרג ה' כל שם הבכורה שבקליפת מצרים, וכיון שנעקר שם זה, נפל ענף הרע שהיה מחזיק בבכור הקדושה, ולזה תיכף יצאו בני ישראל. עכ"ד. ונמצא שהריגת בכורי מצרים מכוח התראה זו היתה מעין מלאכה שאין צריכה לגופה, שלא היה עיקר עניינה בעצם ההכאה אלא בגילוי קדושת כח הבכורה של ישראל.

ואולם ההתראה השניה הסמוכה למכה עצמה, היא כהתראה שאר המכות, בגדר 'אין עונשין אלא אם כן מזהירין', שהרי אף מכת בכורות היא חלק מעשרת המכות, והמכות כולן באו כדין ועונש למצרים על אשר העבירו את ישראל, מדכתיב (בראשית טו, יד): "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנוכי", ופרש"י 'בעשר מכות'.

ונמצאנו למדים, שמלבד היות מכת בכורות עונש על מצרים כשאר המכות, היתה לה מטרה נוספת, שעל ידה נתגלתה קדושת בכורות ישראל, ונגאלה קדושה זו משעבודה תחת כח הבכורה שבקליפת מצרים. ואם כן, גם בקדושת בכורות ישראל ישנם שני דינים שהם תוצאה של שני החלקים במכת בכורות: א. שבבכורות ישראל מתגלה קדושת הבכורה של עם ישראל כולו, שעליה אמר הכתוב: "בני בכורי ישראל". ב. שהבכורות קנויים לעבודתו של מקום בגלל ההצלה המיוחדת להם ממכת בכורות שבאה כעונש על מצרים.

ומעתה י"ל דשתי קדושות אלו הן עניינין של שתי הפרשיות "קדש" - "והיה כי יביאך". פרשת "קדש" ענינה גילוי עצם קדושת עם ישראל כבנו בכורו של הקב"ה, הבאה לידי ביטוי בקדושת בכורי ישראל לעבודה, והכאת בכורי מצרים אינה הסיבה לקדושה זו, אלא שהיא היתה הסרת הדבר המעכב את גילוייה, ועל כן אין היא נזכרת בפירוש בפרשת "קדש".

34 שיב שפתי חיים

כבדו ובעצמו - הגורם למות הבכורים

עוד יש לכאר מדוע הישועה באה דווקא במכת בכורות, כי מכת בכורות היתה תוצאה של גילוי השכינה בתוך טומאת מצרים. וכך מבאר הנצי"ב ב"העמק דבר" (שמות יא, ד) ו"ל שם: "יש לדעם דבמנו שכל כוחות הקדושה מתפעלים וגיוונים באור פני מלך מלכי המלכים הקב"ה, כך כל כוחות הטומאה אין מקור חיותם בא אלא ממקור עליון ית... וכאשר עבר ה' בארץ מצרים יצאו כל הכוחות הרוחניים בטומאה למצוא שפע חזון כח הרוחני שלו, וכאשר חל עליהם שפע התגלות ה' והם אינם ראויים לכך על כן נזוקו ע"י מחבלים כטבע הקדושה בטבעה שהוא למשא על המורגש משום שאינו ראוי לכך אפי' מי שהוא מסיטרא דקדושה, כל שכן אנשי מצרים, נמצא העברת ה' בעצמו ובכבודו ית' שהיה שלא בטבע, הוא הגורם הטבעי שימותו כל הנרגשים בהתגלות זו". דבר שלא היה קורה בהתגלות מלאך או שרף (עיי"ש בהע"ד בהמשך).

ונראה שלכך באה מכה זו על הבכורות דווקא, שיש בהם איוו סגולת קדושה כי "עד שלא הוקם המשכן היה העבודה בבכורות" (זכחים קיב:), ודווקא מי שיש בו איוו סגולת קדושה, איזה ייעוד לעבודת ה', ואינו מסוגל לשאת את גילוי השכינה, הוא שניזוק, ולא מי שאין בו ככלל צד של קבלת גילוי שכינה.

וכזה מבואר גם גורל הנס בהצלת בכורי ישראל, "אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים כנגפו את מצרים ואת בחיניו הציל" (שמות יב, כז) כי לכאורה התמיהה גדולה, הרי מכת בכורות נועדה לבכורי מצרים, וא"כ מהו הנס בהצלת בכורי ישראל? אלא י"ל שגם בכורי ישראל לא היו במדרגה שיוכלו לשאת התגלות ה', וא"כ גם הם היו בסכנת פגיעה מאור פני המלך, וחמל עליהם וניצל.

וכך מבאר הנצי"ב (כפרושו על הגדה של פסח): "נמצא עיקר העברת ה' בדרך נס שלא בטבע העולם להתגלות כבוד ה' במצרים, אבל מה שנפגעו הבכורים לא היה בדרך נס ועונש, אלא בטבע שימותו כל הנרגש... ואפילו בכורי ישראל היו ראויים למות, אם לא פסח ה' על פתחם... היינו משום שלא היתה להם התגלות, וזה היה נס נעלה בפני עצמו שלא התגלה לישראל". בדברים אלו נתבאר מהלך נוסף מדוע היה השי"ת כבדו ובעצמו צריך לעבור במצרים וזאת כדי להרוג את בכורי מצרים.

שיעורי חומש
35
וברש"י: "לי הוא - לעצמי קניתיים, ע"י שהכיתי בכורי מצרים".
אין ובמה נקנו הבכורים ע"י שהכה כל בכורי מצרים המת"ל והנצי"ב מבארים למה מתו דווקא הבכורים. ברצו של חצות הלילה היה מורא גדול - זו גילוי שכינה, ומי שהיה קרוב יותר לרחמינות הרגיש בגילוי העצום הזה. בכורי מצרים הרגישו בזה ולא יכלו לעמוד בו - ומתו. בכורי ישראל גם הרגישו בגילוי זה, אלא שה' נתן להם כח לעמוד בזה, שאז הקב"ה גילה את הצלם הקדוש של הכלל ישראל, ועי"ז יכלו הבכורים לעמוד בגילוי הזה. זה היה חידוש שהם הצליחו לעמוד בזה. לעמוד בהתגלות צריך את הכלים לכך. לבכורי ישראל היה את אותה התגלות שמחמתה מתו בכורי מצרים, ואילו בכורי ישראל עמדו בזה, ובוה קנאם ה', "לעצמי קניתיים" 17

This halachah, which links the consecration of the firstborn to פטר and disqualifies from being לכהן (Bechoros 46a), teaches us that the meaning of this law is essentially the consecration of the womb. If the first child is a male, he is not born only unto his home and family, but, rather, unto God — in the midst of his home and family. Thereby it is declared that the woman's womb, which by the birth of this child, has become a mother's womb, and all the children destined to emerge from it — as well as all other children to be born, together with all the homes and all the families that are being built up in Israel — are sacred unto God.

It is only in the רחם and through the רחם that the בכור becomes קדוש. (In the case of animals, this idea finds its concrete expression in the halachah that at the birth it is the רחם, possibly even only direct contact with the רחם, that is the sine qua non for the בכור to be קדוש [see Chullin 70a].) The source of the קדושה is not in the בכור, but in the רחם. The sanctity and the destiny that come to expression in the womb give the בכור his קדושה.

Although this קדושה applies only to male firstborns, this is due only to the division of roles between the sexes. Only the male is called upon to represent the nation. As his name implies, the זקר (from the root זקר, to preserve memories) is the keeper of the national traditions.

36 b - Re Pincus Nefesh Chaya!

* The most precious possession that belongs to Klal Yisrael is the Jewish neshamah that is found in each and every one of us. And this is what the world's negative forces want to rob from us more than anything else!

Where is this precious neshamah formed? Inside the body of the mother. The father gives the child content: he makes him a Kohen or Levi, he teaches him Torah, etc. But the Jewish soul itself comes only from the mother. If the mother is not Jewish, then it won't help if the father is a great tzaddik and the scion of an illustrious family. The child will be a non-Jew. And if the mother is Jewish, then it makes no difference who or what the father is. The child will be one hundred percent Jewish.

* Thus, it only makes sense, that when the angel comes to teach a Jewish baby the entire Torah in kedushah and taharah, he doesn't do this in a shul or beis midrash, but rather inside the baby's mother. The place where the neshamah

40

וכוה יובן כי מכיון שהכה הקב"ה את המצריים במכת בכורות במדת הדין, וכמו שאמר הכתוב (י"ג טג) ועבר ה' לנגוף את מצרים, והיו בני ישראל זקוקים לרחמים גדולים, שלא לתת למשחית לבוא לתוך בתיהם ח"ו, הוכרח להתעורר עליהם מדת הרחמים כדי שלא ינזקו ממדת הדין, והתעוררות זו של

מדת הרחמים, היתה בשכר נשים צדקניות שבדור. ויובן בזה מה שאמרה תורה, שרק בכורות מאם יתקדשו בקדושת הבכורה ולא בכור מאב, כדי לקבוע זכר לנס זה, שבשכר נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים, ובכח שעוררו את מדת הרחמים בזכותם, לא שלטה מדת הדין על בני ישראל במצרים, ונגאלו ממצרים.

כט] קדש לי כל בכור פטר כל רחם (וי"ג ט). הנה חז"ל (קדושין כ"ט ע"ג) למדו מכאן כי רק בכור שהיא בכור מאם הוא לבדו נתקדש בקדושת בכור, אך בכור שהוא בכור רק מאב אינו מתקדש בקדושת הבכור. ויש לדעת מדוע לא נתקדשו גם הבכורים מאב בקדושת בכורה, הלא טעם קדושת הבכורים היא, כי הכה ה' כל בכורי מצרים, כמו שאמר הכתוב (וי"ג ט) ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרוג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכור אדם ועד בכור בהמה וגו' ובכור בני אפרה. ובמצרים הכה הקב"ה כל הבכורים בין מאם בין מאב, ויותר מזה שהרי אפילו גדול הבית מת, ואם כן מדוע לא נתקדשו הבכורים מאב בקדושת הבכורה.

ונראה לבאר בהקדם ביאור הענין מה שאמרו חז"ל (מוטו י"א ע"ג) בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים, ותמוה מאד, שהרי בני ישראל היו להם שכר הרבה של קיום מצות דם פסח ודם מילה, ועוד שלא שינו את לבושם ולשונם, ומפני מה לא עמדה להם זכותם להיגאל, ונגאלו רק בשכר נשים צדקניות. וביותר שגם שאר הנסים שנעשו לאבותינו בצרותיהם בדורות שאחרי זה, נגאלו על ידי נשים, נס פורים על ידי אסתר המלכה, ונס חנוכה על ידי יהודית שהרגה את הסרדיוט, והדבר צריך לימוד.

39

והנה כבר אמרו (מגילה י"ד ע"ג) כי הנשים רחמניות הן, ומעוררות מדת הרחמים, ואמרו שם כי לכן שלח יאשיהו המלך שליחים לחולדה הנביאה ולא לירמיה הנביא, כי הנשים רחמניות הן. וכיקש יאשיהו המלך שתתנבא ברחמים. ומעתה יתבאר כי מה שגאולתן של ישראל היא על ידי נשים צדקניות, לפי שהן רחמניות ומעוררות מדת הרחמים על ישראל, וינצלו ממדת הדין. שהקב"ה נוהג בו באותו עת עם אומות העולם.

ומבואר שפיר מה שאמרו שבשכר נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים, כי אף שבדאי היה להם זכויות לבני ישראל במצרים, אך מכל מקום היו זקוקים למדת הרחמים מיוחדת, שלא תשרה עליהם מדת הדין ששורה על אומות העולם באותו עת, לכן נתעורר מדת הרחמים עליהם בשכר נשים צדקניות שהן רחמניות, וזהו שאמרו חז"ל בשכר נשים צדקניות נגאלו אבותינו

ונראה כי כל גאולה מגאולתן של ישראל, צריכה להיות גם במדת הרחמים וגם במדת הדין, כי במדת הרחמים יתגבר רחמי הקב"ה על בני ישראל לנצח את אויביהם ושונאיהם של ישראל, ולהכניעם תחת כח הקדושה עד שתכלה כל הרשעה כולה, אך מאידך אין די במדת הרחמים לבד, כי במדת הרחמים לבד, תתעורר מדת הרחמים גם על שונאיהם של ישראל, לכן אף שגאולתן של ישראל היא על ידי מדת הרחמים, אך זקוקים באותו עת גם למדת הדין, כדי שלא תתעורר מדת הרחמים על שונאיהם של ישראל. אך מאידך באותו עת ששורר גם מדת הדין בעולם, שרויים בני ישראל בסכנה גדולה, כי מכיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים (נגא קמא ס' ע"א), וזקוקים הם לזכות מיוחדת, כדי להינצל ממדת הדין, ולהפוך את מדת הדין ששורה על אומות העולם, למדת הרחמים לישראל.